

05.2024

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η περιφερειακή διάσταση της εισοδηματικής φτώχειας στην Ελλάδα

Αλέξανδρος Καρακίτσιος, Φαίη Μακαντάση,
Ηλίας Βαλεντής

Μάιος 2024

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Συγγραφική Ομάδα

Δρ. Αλέξανδρος Καρακίτσιος*

Οικονομολόγος, Ερευνητής στην Τράπεζα της Ελλάδος

Δρ. Φαίη Μακαντάση

Διευθύντρια Ερευνών, διαΝΕΟσις

Ηλίας Βαλεντής

Research Analyst, διαΝΕΟσις

* Οι απόψεις του συγγραφέα είναι απολύτως προσωπικές και δεν απηχούν κατ' ανάγκην τις θέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος.

Περιεχόμενα

Ευρετήριο Πινάκων	4
Ευρετήριο Γραφημάτων	5
Σύνοψη	6
1 Εισαγωγή	7
2 Δεδομένα – Μεθοδολογία	10
3 Αποτελέσματα	14
3.1 Το μακροοικονομικό περιβάλλον.....	15
3.2 Η κατανομή εισοδήματος.....	18
3.3 Μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα ανά Περιφέρεια.....	28
3.4 Ποσοστά και χάσμα φτώχειας σε εθνικό επίπεδο.....	30
3.5 Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια.....	32
3.6 Χάσμα φτώχειας ανά Περιφέρεια.....	37
4 Συμπεράσματα – Προτάσεις πολιτικής	39
Βιβλιογραφία	43

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1.	Μεταβολή ΑΕΠ ανά Περιφέρεια, 2019-2020	15
Πίνακας 2.	Διαφορά διαθέσιμου εισοδήματος Περιφέρειας από τον εθνικό μέσο όρο	28
Πίνακας 3.	Δείκτες φτώχειας FGT, 2017-2022.....	31
Πίνακας 4.	Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια, 2017-2022.....	33
Πίνακας 5.	Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό	35
Πίνακας 6.	Δείκτης FGT2 (τετραγωνισμένο χάσμα φτώχειας) ανά Περιφέρεια σε σύγκριση με τον εθνικό δείκτη	37

Ευρετήριο Γραφημάτων

Γράφημα 1.	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ Ελλάδας και μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, 2017-2022.....	15
Γράφημα 2.	Ρυθμός ανάπτυξης ανά Περιφέρεια, 2020.....	16
Γράφημα 3.	Κατανομή ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, 2017-2022	18
Γράφημα 4.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Αττικής, 2017, 2019, 2020 και 2022	19
Γράφημα 5.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, 2017, 2019, 2020 και 2022	20
Γράφημα 6.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Κρήτης, 2017, 2019, 2020 και 2022	20
Γράφημα 7.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, 2017, 2019, 2020 και 2022	21
Γράφημα 8.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ηπείρου, 2017, 2019, 2020 και 2022.....	22
Γράφημα 9.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 2017, 2019, 2020 και 2022	23
Γράφημα 10.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, 2017, 2019, 2020 και 2022.....	23
Γράφημα 11.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, 2017, 2019, 2020 και 2022	24
Γράφημα 12.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2017, 2019, 2020 και 2022	25
Γράφημα 13.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, 2017, 2019, 2020 και 2022	25
Γράφημα 14.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, 2017, 2019, 2020 και 2022.....	26
Γράφημα 15.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2017, 2019, 2020 και 2022.....	27
Γράφημα 16.	Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 2017, 2019, 2020 και 2022	27
Γράφημα 17.	Εξέλιξη δεικτών φτώχειας, 2017-2022 (έτος βάσης: 2017)	30

Σύνοψη

Η μελέτη της φτώχειας και των διαστάσεών της έχει κερδίσει έδαφος στις έρευνες των οικονομολόγων κυρίως λόγω των κοινωνικών επιδράσεων της κρίσης χρέους και ανταγωνιστικότητας και των προγραμμάτων προσαρμογής που εφάρμοσε η Ελλάδα από το 2010 έως και το 2018. Ωστόσο, οι σχετικές έρευνες πραγματοποιούνται κατά κύριο λόγο σε εθνικό επίπεδο. Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει την περιφερειακή διάσταση της φτώχειας και της έντασής της (βάθος/χάσμα φτώχειας). Το βασικότερο εύρημα είναι οι μεγάλες διαφοροποιήσεις τόσο στα ποσοστά, όσο και στο χάσμα φτώχειας μεταξύ των Περιφερειών.

Δίνοντας ταυτόχρονα έμφαση στην επίδραση της πανδημίας στην περιφερειακή φτώχεια, η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι διαφοροποιήσεις αναδεικνύουν και την ανθεκτικότητα των Περιφερειών στις απότομες κρίσεις. Καθώς η ανεργία αποτελεί έναν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της φτώχειας, η πληρέστερη κατανόηση των τοπικών αγορών εργασίας μπορεί να συνεισφέρει στην εξήγηση των διαφοροποιήσεων των ποσοστών φτώχειας, και κατ' επέκταση στην καλύτερη αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας μέσω κοινωνικών πολιτικών αλλά και πολιτικών απασχόλησης.

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μάιος 2024

Εισαγωγή

Η ελληνική οικονομία από το 2009 μέχρι σήμερα έχει διέλθει μια σειρά κρίσεων. Το 2009 ξέσπασε η κρίση χρέους, η οποία σύντομα εξελίχθηκε σε μια κρίση ανταγωνιστικότητας για την ελληνική οικονομία. Η προσπάθεια αποκατάστασης των δίδυμων ελλειμμάτων οδήγησε σε περικοπές των δημοσίων δαπανών και αύξηση των φόρων. Ταυτόχρονα, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας μειώθηκε παραπάνω από 26% στο διάστημα 2008-2013 και η ανεργία υπερτριπλασιάστηκε.

Από το 2017, η ελληνική οικονομία ακολούθησε πορεία ανάπτυξης, η οποία ανακόπηκε το 2020. Με το ξέσπασμα της πανδημίας του κορονοϊού και την υιοθέτηση περιοριστικών μέτρων, η οικονομική δραστηριότητα μειώθηκε δραματικά και το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 9% μέσα σε μία χρονιά. Ωστόσο, η ανάκαμψη ήταν άμεση και οι απώλειες αυτές αποκαταστάθηκαν και υπερκαλύφθηκαν τα δύο επόμενα έτη (2021 και 2022).

Τέτοιες κρίσεις όμως είναι αδύνατο να μην επηρεάσουν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών. Το 2015 το μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα¹ στην Ελλάδα ήταν μειωμένο κατά 35% σε σύγκριση με το 2008, με τους κύριους παράγοντες αυτής της μείωσης να είναι οι μειώσεις μισθών και συντάξεων και η αλματώδης αύξηση της ανεργίας. Παρόλα αυτά, στην κρίση της πανδημίας, τα εισοδήματα των πολιτών δεν ακολούθησαν την πορεία του ΑΕΠ, καθώς μειώθηκαν κατά μόλις 0,9%. Αυτό συνέβη κατά κύριο λόγο εξαιτίας των μέτρων κρατικής ενίσχυσης/στήριξης και προστασίας της απασχόλησης που ελήφθησαν προκειμένου να στηριχθούν τα εισοδήματα των πληγέντων από την πανδημία (ελεύθεροι επαγγελματίες, μισθωτοί ιδιωτικού τομέα κ.ά.).

Οι αλληπάλληλες κρίσεις που βίωσε η ελληνική οικονομία πυροδότησαν ένα μεγάλο κύμα μελετών ως προς τις κοινωνικές τους επιπτώσεις με σημείο εστίασης τη φτώχεια και την ανισότητα. Οι έρευνες αυτές πραγματοποιούνται σε εθνικό επίπεδο, χωρίς να εστιάζουν στα επίπεδα της φτώχειας σε κάθε Περιφέρεια, συνήθως αναλύοντας τις εξελίξεις στα ποσοστά φτώχειας ή ανισότητας συγκεκριμένων κοινωνικών, ηλικιακών ή επαγγελματικών ομάδων (Andrioroulou et al., 2018). Πολλές έρευνες μελέτησαν το αναδιανεμητικό αποτέλεσμα των μέτρων που υιοθετήθηκαν στα πλαίσια των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής από το 2010 κι έπειτα (Matsaganis & Leventi, 2013· 2014a· 2014b· Matsaganis et al., 2017), και πάλι όμως σε εθνικό επίπεδο. Οι Leventi et al. (2022) πραγματοποίησαν μία από τις λίγες έρευνες σε περιφερειακό επίπεδο, στην οποία μελέτησαν την περιφερειακή εισοδηματική ανισότητα και ανέλυσαν την αναδιανεμητική επίδραση φόρων και μεταβιβάσεων, χρησιμοποιώντας την τεχνική της μικροπροσομοίωσης.

¹ Όπως υπολογίζεται από την ΕΛΣΤΑΤ, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα δεν είναι το μακροοικονομικό (κατά κεφαλήν) διαθέσιμο εισόδημα. Ο όρος αναλύεται στην Ενότητα 2.

Η παρούσα έρευνα αναλύει τις εξελίξεις στη φτώχεια στις Περιφέρειες της Ελλάδας την περίοδο 2017-2022. Η συμβολή της παρούσας έρευνας στη βιβλιογραφία είναι διττή: αφενός τα δεδομένα μελετώνται σε περιφερειακό επίπεδο –κάτι που δε συμβαίνει συχνά στη σχετική βιβλιογραφία–, αφετέρου η περίοδος της ανάλυσης περιλαμβάνει και τις περιόδους περιοριστικών μέτρων κατά της πανδημίας του κορονοϊού. **Συνεπώς, γίνεται μια πρώτη ανάλυση των κοινωνικών επιδράσεων της πανδημίας.** Το γεγονός ότι η ανάλυση δίνει έμφαση στην περιφερειακή διάσταση της φτώχειας, μπορεί να αποδώσει χρήσιμα συμπεράσματα για το προφίλ της οικονομικής ανάπτυξης που ακολουθεί κάθε Περιφέρεια, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.

Στην Ενότητα 2 γίνεται μια σύντομη επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με ζητήματα φτώχειας και ανισότητας στην Ελλάδα, ιδίως την περίοδο από το 2009 και μετά. Στην Ενότητα 3, παρουσιάζονται τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα ανάλυση, ενώ στην Ενότητα 4 περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Τέλος, τα κύρια συμπεράσματα της έρευνας παρουσιάζονται στην Ενότητα 5.

Η παρούσα έρευνα ανατέθηκε στον συγγραφέα από το **Παρατηρητήριο Περιφερειακών Πολιτικών**² που τη δημοσιεύει από κοινού με τη **διαΝΕΟσις**.

² <https://regionalpolicymonitor.org>.

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ
ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μάιος 2024

Δεδομένα – Μεθοδολογία

2

Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης είναι μικροδεδομένα που προέρχονται από την ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC) της ΕΛΣΤΑΤ για την περίοδο αναφοράς εισοδημάτων από το 2017 έως και το 2022 (SILC 2018 έως SILC 2023).

Η SILC είναι έρευνα κυλιόμενου δείγματος,³ διεξάγεται σε ετήσια βάση σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιέχει πληροφορίες σχετικά με το εισόδημα, την εργασιακή κατάσταση, την κατάσταση υγείας, το εκπαιδευτικό επίπεδο, τη στέγαση, τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και διάφορες κοινωνικό-οικονομικές μεταβλητές των μελών του κάθε νοικοκυριού.

Για τον υπολογισμό του ποσοστού φτώχειας, χρησιμοποιείται ο σχετικός ορισμός της Eurostat. **Έτσι, το ποσοστό φτώχειας είναι το ποσοστό των ατόμων (επί του συνολικού πληθυσμού), το οποίο έχει ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα κάτω από το 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.** Το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα υπολογίζεται, αθροίζοντας το εισόδημα όλων των μελών του νοικοκυριού από όλες τις πηγές⁴ και διαιρώντας έπειτα με την κλίμακα ισοδυναμίας. Η κλίμακα ισοδυναμίας που χρησιμοποιείται είναι 1 για τον πρώτο ενήλικα του νοικοκυριού, 0,5 για κάθε επιπλέον ενήλικο μέλος και 0,3 για κάθε ανήλικο μέλος.⁵ Η κλίμακα ισοδυναμίας χρησιμοποιείται προκειμένου να ληφθούν οι διαφορές στη σύνθεση και –κατ' επέκταση– στις ανάγκες των νοικοκυριών.

Με βάση τα παραπάνω, **θα πρέπει να σημειωθεί ότι η φτώχεια υπολογίζεται με βάση την έννοια του εισοδήματος, αγνοώντας παράλληλα οποιαδήποτε στοιχεία πλούτου, όπως οι καταθέσεις, η ακίνητη ή η κινητή περιουσία.** Η χρήση του εισοδήματος ως μέσο μέτρησης των διαθέσιμων πόρων ενός νοικοκυριού δεν είναι πάντοτε η καλύτερη επιλογή, δεδομένου πως ένα νοικοκυριό μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του είτε μέσω των καταθέσεων του είτε ρευστοποιώντας άλλα περιουσιακά του στοιχεία. Ωστόσο, η παρούσα ανάλυση ακολουθεί τη μεθοδολογία των περισσότερων παρόμοιων ερευνών, εστιάζοντας στην εισοδηματική φτώχεια χρησιμοποιώντας δεδομένα, τα οποία είναι κοινά για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτελούν το κοινώς αποδεκτό εργαλείο για τη μέτρηση της φτώχειας και της ανισότητας.

³ Κάθε χρόνο αντικαθίσταται το ¼ του δείγματος της προηγούμενης χρονιάς.

⁴ Για τον ορισμό του εισοδήματος, βλ. [Οδηγίες προς τους Ερευνητές της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών](#).

⁵ Σύμφωνα με την πρακτική της Luxembourg Income Study (LIS), αφαιρούνται τα εισοδήματα που είναι χαμηλότερα του 1% και μεγαλύτερα από δέκα φορές το μέσο ισοδύναμο εισόδημα της κάθε κατανομής («top and bottom coding»). Το πλήθος των νοικοκυριών που αφαιρούνται από το δείγμα δε διαφέρει σημαντικά μεταξύ των ετών, και τα αποτελέσματα δεν εξαρτώνται από αυτή την πρακτική. Πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι δείκτες ανισότητας και οι περισσότεροι δείκτες φτώχειας δεν μπορούν να υπολογιστούν με αρνητικά εισοδήματα.

Η φτώχεια κατά κύριο λόγο μετρείται μέσω του ποσοστού φτώχειας, όπως προαναφέρθηκε. Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, χρησιμοποιούνται **οι δείκτες της οικογένειας FGT** (Foster et al., 1984). Οι δείκτες αυτοί είναι παραμετρικοί με την παράμετρο αποστρόφής της φτώχειας να παίρνει τις τιμές 0, 1 και 2. **Ο δείκτης FGT0 είναι ουσιαστικά το ποσοστό της φτώχειας, δηλαδή το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από το όριο (ή τη γραμμή) φτώχειας. Ο δείκτης FGT1 ισοδυναμεί με το εισοδηματικό χάσμα. Στην ουσία, δείχνει εκείνο το μέρος του εισοδήματος που απαιτείται για την πλήρη εξάλειψη της φτώχειας. Τέλος, ο δείκτης FGT2 είναι το χάσμα φτώχειας υψωμένο στο τετράγωνο.** Είναι ένας δείκτης ευαίσθητος στις αλλαγές στο κάτω μέρος της κατανομής εισοδήματος και –σε αντίθεση με τον FGT1– **ικανοποιεί όλα τα τυπικά αξιώματα μέτρησης της φτώχειας [εστίαση, συμμετρία, μονοτονικότητα, ανωνυμία, κανονικότητα και «αξίωμα των μεταβιβάσεων», (Foster et al., 1984· Seidl, 1988)].⁶**

Από τους παραπάνω δείκτες, η παρούσα ανάλυση εστιάζει στα ποσοστά φτώχειας (FGT0) και στο χάσμα φτώχειας (FGT2), καθώς ένας από τους σκοπούς της ανάλυσης είναι η μελέτη, όχι μόνο του εύρους του φαινομένου της φτώχειας σε κάθε Περιφέρεια, αλλά και η ένταση του φαινομένου, δηλαδή ο υπολογισμός του χάσματος της φτώχειας. **Με άλλα λόγια, μας ενδιαφέρει το ερώτημα «πόσοι είναι φτωχοί;», αλλά ταυτόχρονα και «πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί;».**

Για τη μέτρηση της φτώχειας και τις διαχρονικές αλλαγές στα ποσοστά ή στο βάθος φτώχειας, χρησιμοποιείται, τόσο η **απόλυτη**, όσο και η **σχετική φτώχεια**. Η **απόλυτη φτώχεια αφορά στο μέρος εκείνο του πληθυσμού, το οποίο δε μπορεί να φτάσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο διαβίωσης. Η σχετική φτώχεια αφορά στο μέρος του πληθυσμού του οποίου το επίπεδο διαβίωσης είναι χαμηλό σε σχέση με τον πληθυσμό αναφοράς.** Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας βασίζονται στη σχετική φτώχεια, καθώς τα ποσοστά φτώχειας (όπως αναφέρθηκε παραπάνω), υπολογίζονται με τη γραμμή φτώχειας στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος.

6 Αξίωμα της εστίασης ή επικέντρωσης: Αλλαγές στα εισοδήματα των μη φτωχών, οι οποίες δεν επηρεάζουν τον αριθμό των φτωχών, πρέπει να αφήνουν τον δείκτη ανεπηρέαστο.

Αξίωμα της συμμετρίας: Ο δείκτης φτώχειας πρέπει να επηρεάζεται από μεταβιβάσεις εισοδημάτων μεταξύ των μελών του πληθυσμού.

Αξίωμα της μονοτονικότητας: Όταν όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί, κάθε μείωση στο εισόδημα ενός φτωχού νοικοκυριού πρέπει να αυξάνει τον δείκτη φτώχειας.

Αξίωμα της ανωνυμίας: Κάθε άλλο ατομικό χαρακτηριστικό, πλην του διαθέσιμου εισοδήματος, δεν επηρεάζει τον δείκτη φτώχειας.

Αξίωμα της κανονικότητας (ή κανονικοποίησης): Ο δείκτης φτώχειας είναι το κανονικοποιημένο στάθμισμα των επιμέρους κασμάτων φτώχειας.

Αξίωμα της μεταβίβασης: Όταν όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί, η μεταβίβαση εισοδήματος από ένα φτωχό προς ένα πλουσιότερο νοικοκυριό πρέπει να αυξάνει τον δείκτη φτώχειας.

Ως εκ τούτου, καθώς η εισοδηματική κατανομή μεταβάλλεται κάθε χρόνο, έτσι θα μεταβάλλεται και η γραμμή φτώχειας. Συνεπώς, όταν μελετώνται οι διαχρονικές αλλαγές των ποσοστών φτώχειας, τότε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται, τόσο η κυμαινόμενη (floating poverty line), όσο και η σταθερή γραμμή φτώχειας (anchored poverty line).

Πρόσθετα, ως προς τα δεδομένα, πρέπει να σημειωθεί ότι χρησιμοποιείται το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών, καθώς έχει αφαιρεθεί η επίδραση του πληθωρισμού. Τα πρώτα έτη της υπό ανάλυσης περιόδου, ο ρυθμός μεταβολής των τιμών ήταν χαμηλός, καθώς η ετήσια μεταβολή του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ) ήταν 1,1% το 2017, 0,6% το 2018 και 0,3% το 2019. Λόγω της δραματικής μείωσης της ζήτησης, ο πληθωρισμός ήταν αρνητικός το 2020 (-1,2%), ενώ επανήλθε σε θετικό έδαφος το 2021 (1,2%). Ωστόσο, το 2022 ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε στο 9,6%, καθώς η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία προκάλεσε έντονες ανοδικές πιέσεις στις τιμές της ενέργειας και συνολικά στο επίπεδο τιμών.

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μάιος 2024

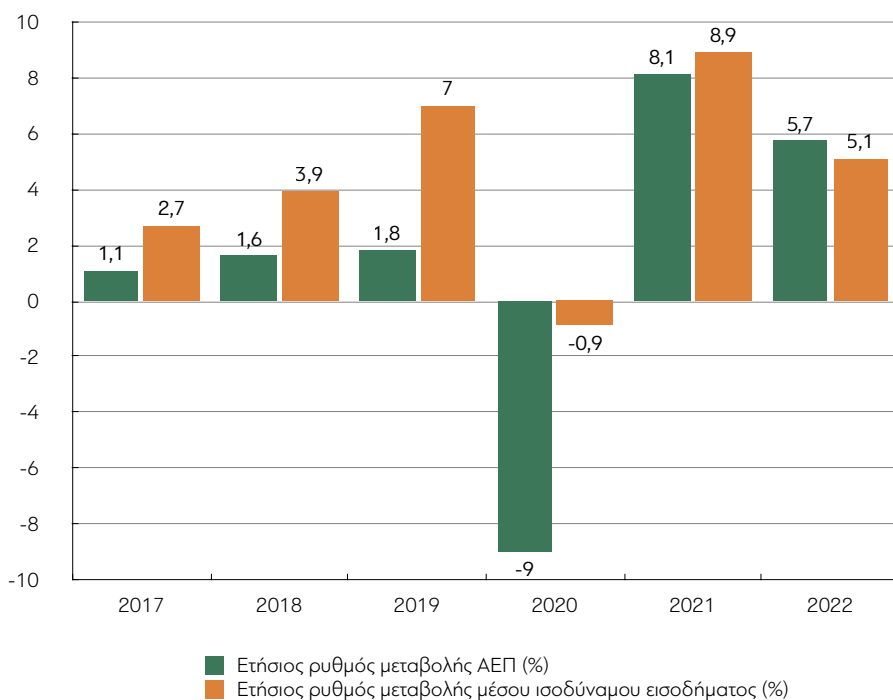
Αποτελέσματα

3

3.1 Το μακροοικονομικό περιβάλλον

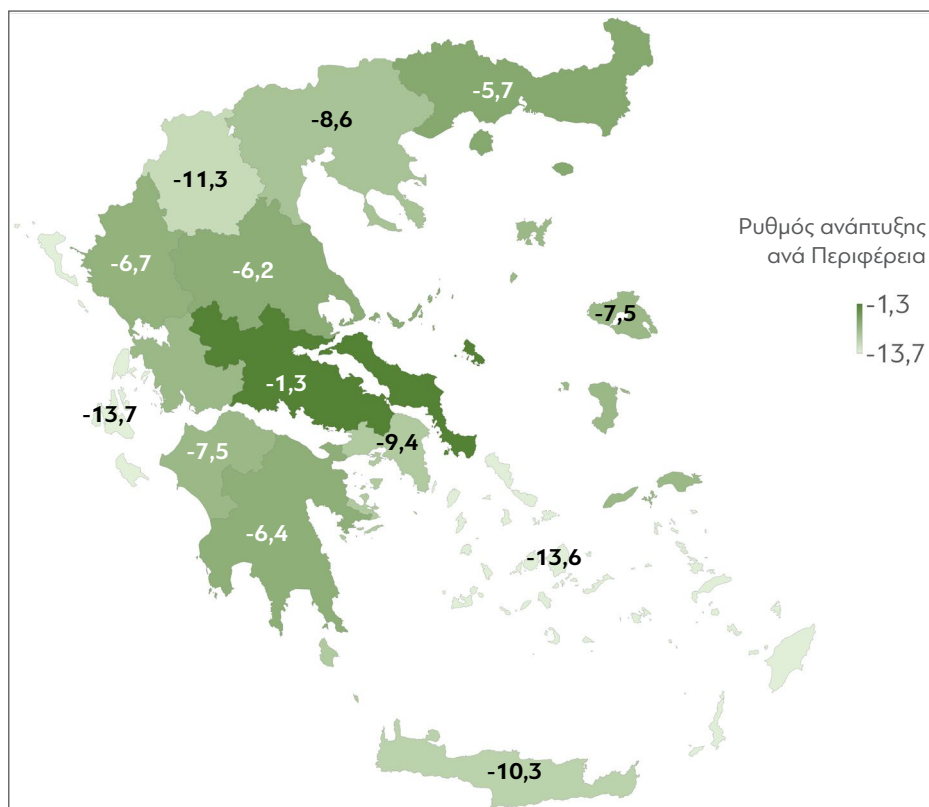
Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2017-2022, η ελληνική οικονομία πέρασε αρχικά σε σταδιακά αυξανόμενους ρυθμούς ανάπτυξης, όμως η πανδημία του κορονοϊού και τα μέτρα για τον περιορισμό της μετάδοσής της επέφεραν σημαντική επιβράδυνση στην οικονομική δραστηριότητα, με συνέπεια το ΑΕΠ να μειωθεί κατά 9% το 2020 (**Γράφημα 1**). Παρόλα αυτά, η ελληνική οικονομία αποκατέστησε γρήγορα το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών της πανδημίας, καθώς το 2021 σημείωσε ρυθμό ανάπτυξης 8,4%. Συγκεκριμένα, η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας ξεκίνησε το δεύτερο τρίμηνο του 2021, όταν ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ για το εν λόγω τρίμηνο έφτασε το 14,4%, περνώντας για πρώτη φορά σε θετικό έδαφος έπειτα από πέντε διαδοχικά τρίμηνα.

Γράφημα 1. Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ Ελλάδας και μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, 2017-2022

Σε συνδυασμό με την εξέλιξη του ΑΕΠ κατά την υπό μελέτη περίοδο, ένα πολύ ενδιαφέρον εύρημα που προκύπτει είναι πως η εξέλιξη του μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος δεν ήταν η ίδια. Παρότι το ΑΕΠ αρχικά σημείωσε ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ 1,1 και 1,9%, το μέσο εισόδημα αυξήθηκε σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό (έως και 7% το 2019). **Και ενώ το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 9% το 2020, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε κατά μόλις 0,9%, ενώ το 2021 αυξήθηκε κατά 8,9% (ποσοστό λίγο μεγαλύτερο από το ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας).** Το εύρημα αυτό αναδεικνύει τη σημασία των παρεμβάσεων ενίσχυσης του εισοδήματος είτε σε καιρούς οικονομικής ανάπτυξης είτε σε περιόδους ραγδαίας ύφεσης. **Οι επιδοματικές πολιτικές που ασκήθηκαν, ιδίως κατά την περίοδο της πανδημίας, αποδείχθηκαν καθοριστικές** προκειμένου να αποφευχθούν σημαντικές μειώσεις των διαθέσιμων εισοδημάτων.

Γράφημα 2. Ρυθμός ανάπτυξης ανά Περιφέρεια, 2020

Πηγή: Eurostat

Παρότι τα περιοριστικά μέτρα που υιοθετήθηκαν το 2020 ήταν οριζόντια ως προς τη γεωγραφική τους έκταση, οι συνέπειές τους ως προς το ΑΕΠ κάθε Περιφέρειας δεν ήταν συμμετρικές. Τα δεδομένα του **Πίνακα 1** και το **Γράφημα 2** αναδεικνύουν την ασυμμετρία αυτή και τις μεγάλες διαφοροποιήσεις στην επίδραση της πανδημίας στο ΑΕΠ κάθε Περιφέρειας.

Περισσότερο φαίνεται να επλήγησαν οι Περιφέρειες των Ιονίων Νησιών, του Νοτίου Αιγαίου, της Δυτικής Μακεδονίας και της Κρήτης. Στις Περιφέρειες αυτές, η μεταβολή του ΑΕΠ ήταν αρκετά μεγαλύτερη από τον εθνικό μέσο όρο, καθώς η οικονομική δραστηριότητα σε αυτές βασίζεται σε κλάδους που είτε επλήγησαν από την πανδημία (όπως ο τουρισμός) είτε επηρεάστηκαν από άλλες αποφάσεις (όπως η απολιγνιτοποίηση της παραγωγής ρεύματος, που αφορά τη Δυτική Μακεδονία). Ταυτόχρονα, πολύ κοντά στον εθνικό μέσο όρο βρίσκονται η Περιφέρεια Αττικής και η Κεντρική Μακεδονία. Τέλος, πολύ μικρότερη από τον εθνικό μέσο όρο επιβράδυνση του ΑΕΠ σημειώθηκε στη Θεσσαλία, τη Στερεά Ελλάδα και την Ανατολική Μακεδονία & Θράκη.

Πίνακας 1. Μεταβολή ΑΕΠ ανά Περιφέρεια, 2019-2020

Ιόνια Νησιά	-13,7%
Νότιο Αιγαίο	-13,6%
Δυτική Μακεδονία	-11,3%
Κρήτη	-10,3%
Αττική	-9,4%
Κεντρική Μακεδονία	-8,6%
Δυτική Ελλάδα	-7,5%
Βόρειο Αιγαίο	-7,5%
Ήπειρος	-6,7%
Πελοπόννησος	-6,4%
Θεσσαλία	-6,2%
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	-5,7%
Στερεά Ελλάδα	-1,3%

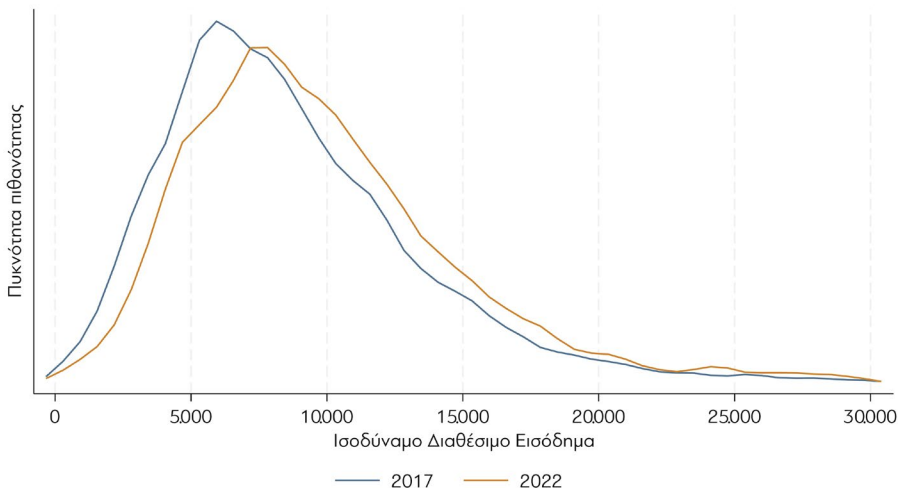
Πηγή: Eurostat

Η αιτία αυτής της μεγάλης ασυμμετρίας στην επίδραση της πανδημίας εκτιμάται ότι σχετίζεται με τη φύση της οικονομικής δραστηριότητας σε καθεμιά από αυτές τις Περιφέρειες. Ειδικότερα, στα Ιόνια Νησιά, το Νότιο Αιγαίο, την Κρήτη και την Αττική η τουριστική δραστηριότητα είναι εντονότερη και –λόγω των περιοριστικών μέτρων– η επίδραση της πανδημίας ήταν μεγαλύτερη. Αντιθέτως, σε Περιφέρειες που εξαρτώνται λιγότερο από τις μετακινήσεις των πολιτών, άρα και λιγότερο από δραστηριότητες σχετιζόμενες με τον τουρισμό, η μείωση του ΑΕΠ φαίνεται πως ήταν μικρότερη.

3.2 Η κατανομή εισοδήματος

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζεται η εξέλιξη της εισοδηματικής κατανομής κατά την περίοδο 2017-2022. Καθώς η ελληνική οικονομία σημείωνε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, η εισοδηματική κατανομή μετακινούταν προς τα δεξιά, όπως ήταν αναμενόμενο. Ωστόσο, το ενδιαφέρον εύρημα, το οποίο σχετίζεται και με τις μεταβολές του μέσου εισοδήματος σε σύγκριση με τη μεταβολή του ΑΕΠ, είναι πως μεταξύ των ετών 2019 και 2020 η μετακίνηση της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος ήταν μηδαμινή. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι τα εισοδήματα των πολιτών επηρεάστηκαν σε μικρό βαθμό από την πανδημία σε σχέση με τη μείωση του παραγόμενου προϊόντος της οικονομίας.

Γράφημα 3. Κατανομή ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, 2017-2022

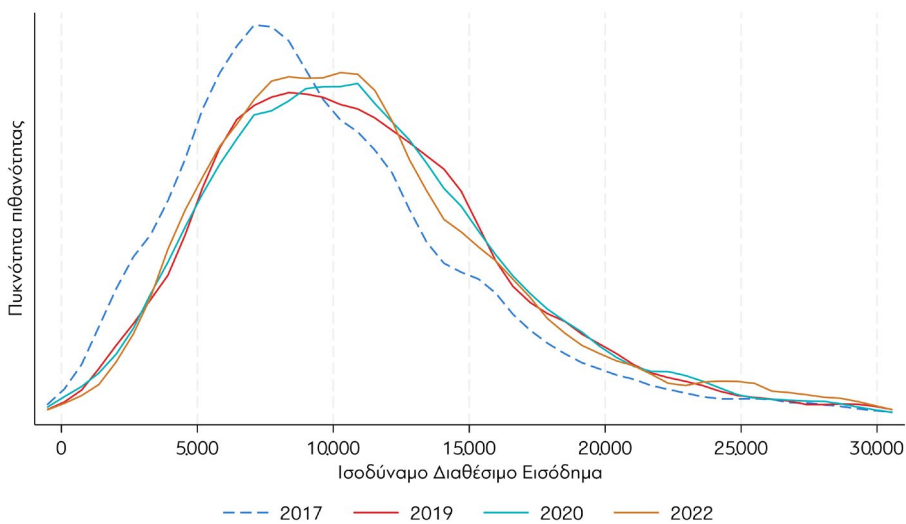
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Εστιάζοντας στις κατανομές του διαθέσιμου εισοδήματος ανά Περιφέρεια, εξάγονται ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Προκειμένου να γίνει ευκολότερη η κατανόηση των διαγραμμάτων αυτών, παρουσιάζεται η κατανομή εισοδημάτων κάθε Περιφέρειας για τα έτη 2017, 2019, 2020 και 2022, με πρόθεση να εστιάσουμε στις διαφορές μεταξύ του 2017 και του

2020 (δηλαδή σε όλη την υπό μελέτη περίοδο) και στις διαφορές μεταξύ των ετών 2019 και 2020 (λόγω της πανδημίας του κορονοϊού).

Στην Αττική (**Γράφημα 4**), η μετακίνηση της εισοδηματικής κατανομής μεταξύ των ετών 2017 και 2022 είναι ιδιαίτερα έντονη προς τα δεξιά, καταδεικνύοντας την τάση αύξησης των εισοδημάτων. Η τάση αυτή, μάλιστα, δε φαίνεται να ανακόπηκε από την πανδημία, καθώς δεν υπάρχει φανερή διαφορά μεταξύ των κατανομών των ετών 2019 και 2020.

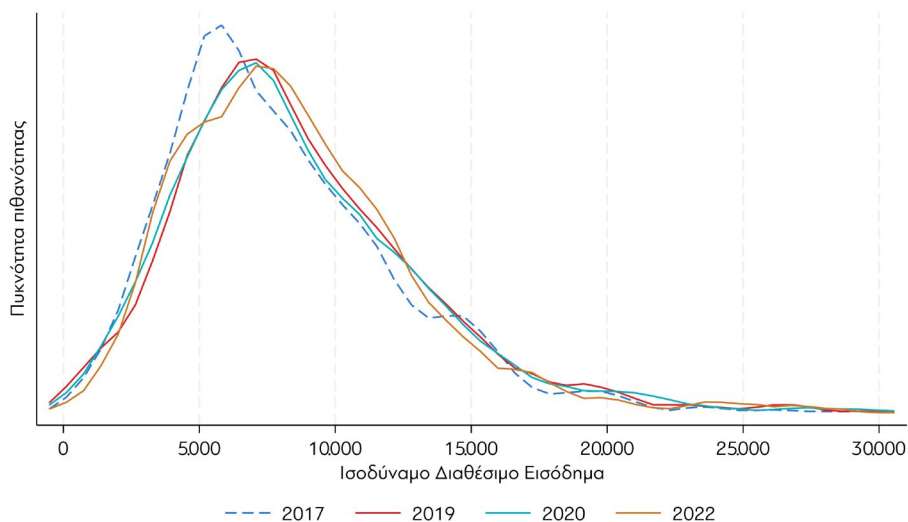
Γράφημα 4. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Αττικής, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Αντιθέτως, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (**Γράφημα 5**), ενώ παρατηρείται μετατόπιση προς τα δεξιά από το 2017 στο 2022, φαίνεται να υφίσταται μικρή μετατόπιση της κατανομής προς τα αριστερά από το 2019 στο 2020, υποδηλώνοντας τη μικρή μείωση των εισοδημάτων λόγω της πανδημίας. Ωστόσο, φαίνεται ότι τα επίπεδα των εισοδημάτων είναι εντέλει αυξημένα το 2022, ειδικά από το μέσο και πάνω της κατανομής.

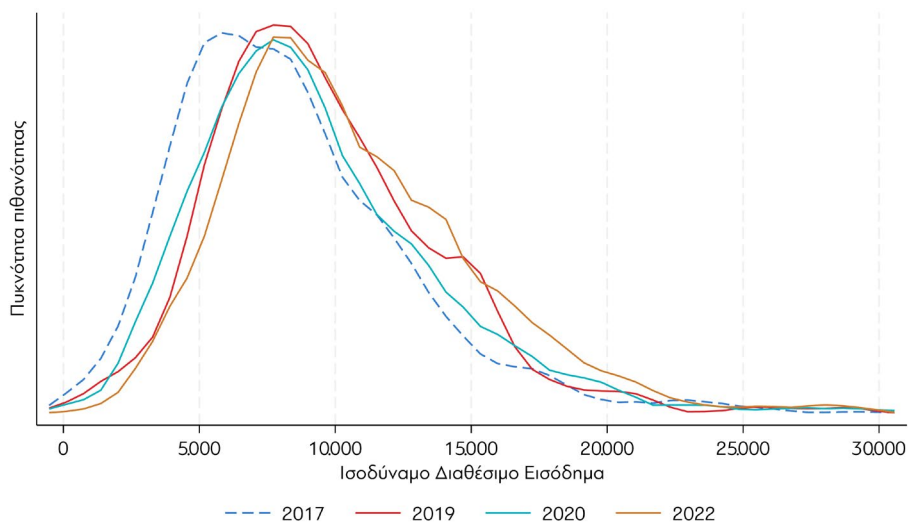
Γράφημα 5. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Αντίστοιχα είναι τα ευρήματα από την απεικόνιση των εισοδηματικών κατανομών στην Περιφέρεια Κρήτης (**Γράφημα 6**). Η αύξηση των εισοδημάτων από το 2017 στο 2022 είναι επίσης σημαντική, όμως εμφανής είναι και η μείωση των εισοδημάτων λόγω της πανδημίας το 2020. Η τελευταία, ωστόσο, φαίνεται να είναι εμφανής κυρίως λόγω της ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας στη συγκεκριμένη Περιφέρεια, άρα και της μεγαλύτερης εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από αυτή.

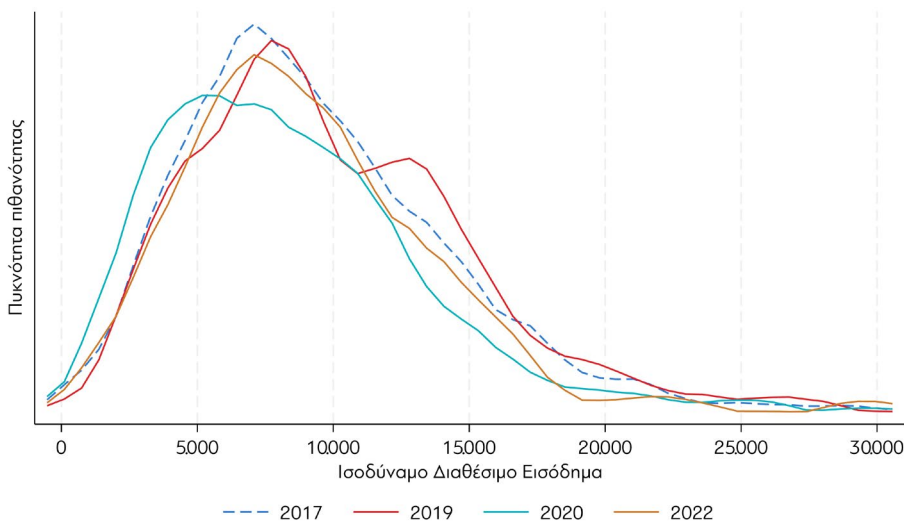
Γράφημα 6. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Κρήτης, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης (**Γράφημα 7**), τα αποτελέσματα φαίνονται διαφορετικά σε σχέση με τα όσα έχουν παρατεθεί παραπάνω. Η σύγκριση μεταξύ των ετών 2017 και 2019 καταδεικνύει πως υπήρχαν πολύ μικρές διαφορές στις εισοδηματικές κατανομές. Οι διαφορές αυτές δείχνουν μικρές αυξήσεις των εισοδημάτων σε μερικά τμήματα της κατανομής αλλά και μειώσεις σε κάποια άλλα. Ωστόσο, η εισοδηματική κατανομή του 2020 είναι αρκετά διαφορετική σε σύγκριση με αυτή του 2019, αναδεικνύοντας πως στη συγκεκριμένη Περιφέρεια της χώρας υπήρξαν σημαντικές αλλαγές στα εισοδήματα λόγω της πανδημίας. Οι αλλαγές αυτές δείχνουν μετακινήσεις της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος προς τα αριστερά, δηλαδή μειώσεις των εισοδημάτων, με τις μειώσεις αυτές να φαίνεται να αποκαθίστανται έως το 2022.

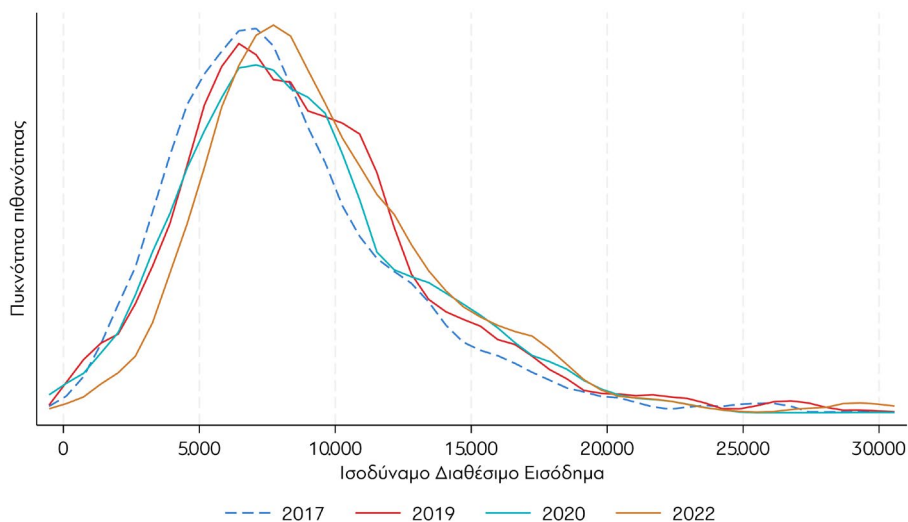
Γράφημα 7. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Ηπείρου (**Γράφημα 8**), αντιθέτως, οι αλλαγές της εισοδηματικής κατανομής σε όλη την υπό εξέταση περίοδο είναι πολύ μικρότερες. Ειδικά στα χαμηλότερα και μεσαία τμήματά της, η κατανομή εισοδήματος φαίνεται να μετακινείται προς τα δεξιά, ενώ η επίδραση της πανδημίας είναι πολύ μικρή. Το εύρημα αυτό συνδέεται στενά με το γεγονός πως η εξάρτηση της οικονομίας της Περιφέρειας Ηπείρου από δραστηριότητες που επλήγησαν από την πανδημία, δεν είναι μεγάλη.

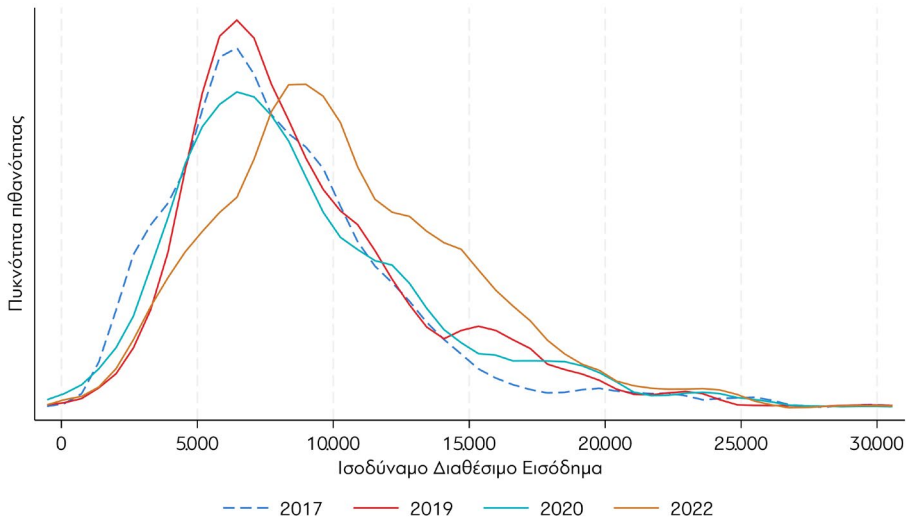
Γράφημα 8. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ηπείρου, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (**Γράφημα 9**), παρατηρούνται επίσης διαφορετικές μεταβολές. Από το 2017 στο 2019 η κατανομή φαίνεται να μετακινείται προς τα δεξιά, υποδηλώνοντας αύξηση των εισοδημάτων μεταξύ των δύο ετών. Ωστόσο, μεταξύ των ετών 2019 και 2020, υπάρχει μείωση των μεσαίων εισοδημάτων και μετακίνηση προς τα αριστερά, υποδηλώνοντας αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού με εισοδήματα κάτω των 5.000 ευρώ ετησίως. Εν τέλει το 2022, η κατανομή φαίνεται να έχει μετακινηθεί σημαντικά προς τα δεξιά, φανερώνοντας σημαντική αύξηση των εισοδημάτων.

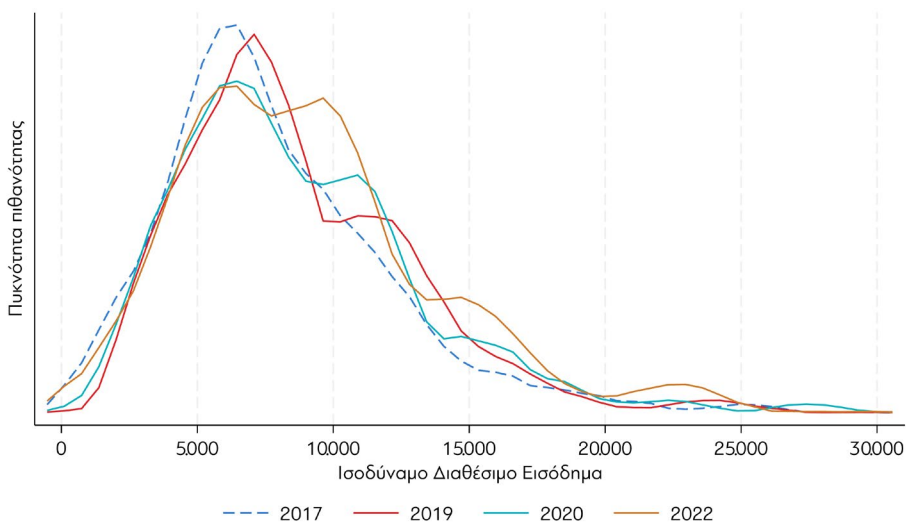
Γράφημα 9. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (**Γράφημα 10**), παρατηρείται αυξητική τάση των εισοδημάτων κατά την περίοδο 2017-2022, καθώς οι κατανομή εισοδήματος μετακινείται προς τα αριστερά, ιδίως στα χαμηλότερα εισοδήματα. Ως προς την επίδραση της πανδημίας, η εισοδηματική κατανομή δε σημειώνει αξιοσημείωτες μεταβολές από το 2019 στο 2020.

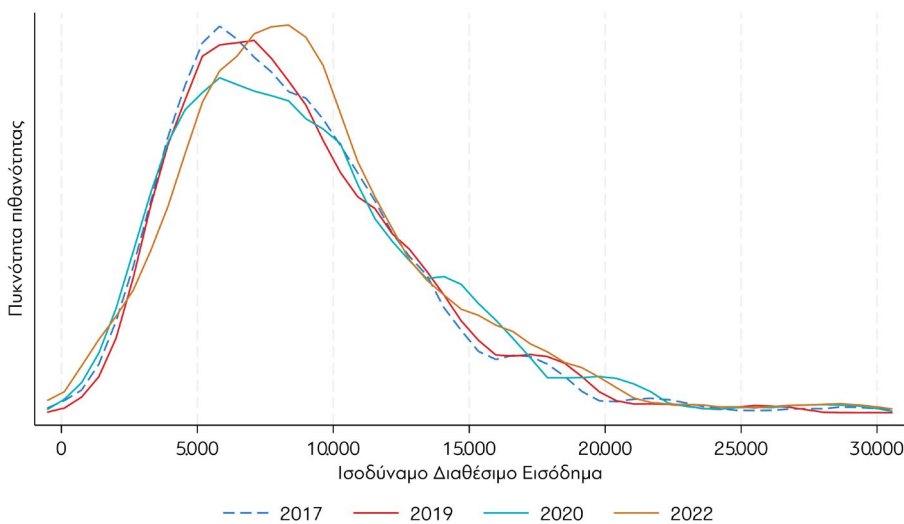
Γράφημα 10. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Αντιθέτως, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου (**Γράφημα 11**), παρά τη μικρή μετακίνηση της κατανομής προς τα δεξιά από το 2017 στο 2019, παρατηρείται μείωση των εισοδημάτων το 2020, αφού η κατανομή μετακινείται προς τα αριστερά. Η μετακίνηση αυτή μάλιστα φαίνεται να είναι μεγαλύτερη στα εισοδήματα μεταξύ 5.000 και 10.000 ευρώ ετησίως. Και στην περίπτωση όμως της Πελοποννήσου, όπως και των Ιονίων Νήσων, η τελική μετακίνηση της καμπύλης εισοδημάτων προς τα δεξιά το 2022 είναι εμφανής.

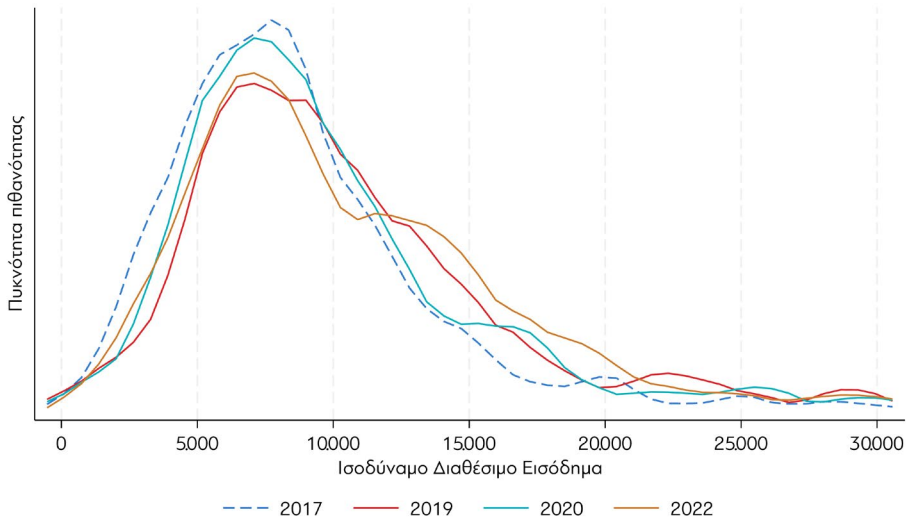
Γράφημα 11. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Εξίσου σημαντική φαίνεται να είναι η επίδραση της πανδημίας στην **Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (Γράφημα 12)**, εξαιτίας κυρίως της μεγάλης εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από τις τουριστικές δραστηριότητες. Η κατανομή εισοδήματος μετατοπίζεται προς τα δεξιά από το 2017 στο 2019, ωστόσο η πανδημία φαίνεται να προκαλεί μία μετατόπισή της προς τα αριστερά, σχεδόν στην ίδια θέση με αυτή του 2017. Συνεπώς, παρατηρείται ότι η πανδημία προκάλεσε σημαντικές απώλειες στα εισοδήματα των νοικοκυριών, οι οποίες ήταν σχεδόν ίδιες με τα κέρδη της τριετίας 2017-2019. Τελικά, το 2022 τα εισοδήματα αυξάνονται, ειδικά πάνω από το επίπεδο των 10.000 ευρώ.

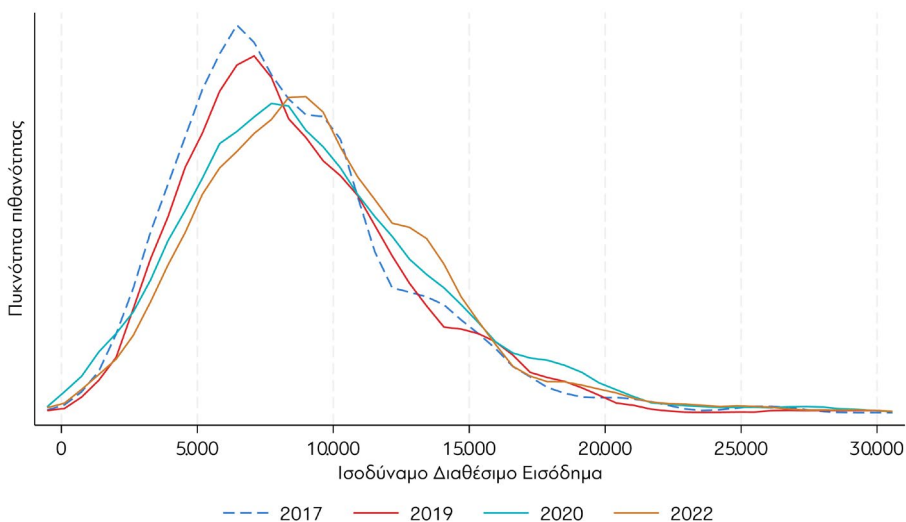
Γράφημα 12. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (**Γράφημα 13**), αντίθετα, δεν εντοπίζονται σημαντικές απώλειες λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Λαμβάνοντας υπόψη πως στη συγκεκριμένη Περιφέρεια η ποσοστιαία μείωση του ΑΕΠ ήταν η μικρότερη (-1,3% έναντι -9% πανελλαδικά), το εύρημα αυτό είναι αναμενόμενο. Η εισοδηματική κατανομή της Περιφέρειας μετακινείται προς τα δεξιά τόσο το 2019, όσο και το 2020, υποδηλώνοντας αύξηση των διαθέσιμων εισοδημάτων παρά το ξέσπασμα της πανδημίας, η οποία συνεχίστηκε έως και το 2022.

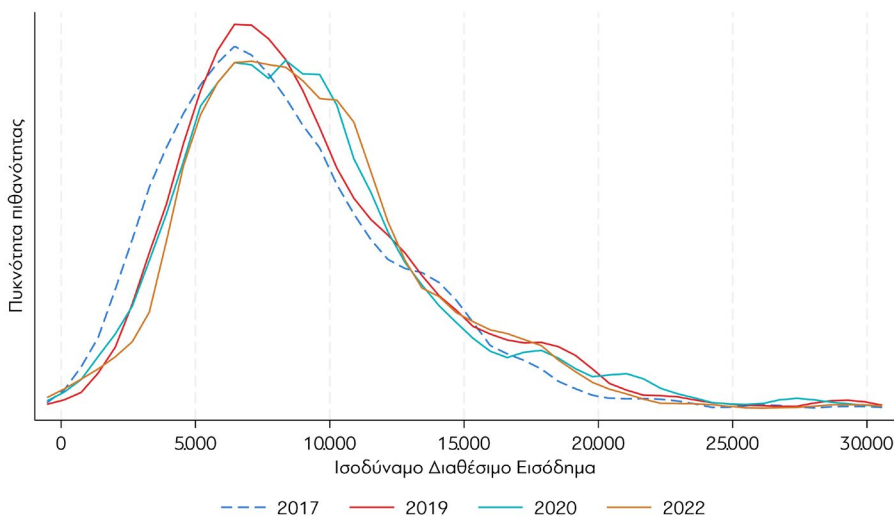
Γράφημα 13. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Παρά τη μεγαλύτερη μείωση του ΑΕΠ εξαιτίας της πανδημίας στη Θεσσαλία, σε σύγκριση με τη Στερεά Ελλάδα, τα αποτελέσματα ως προς την εισοδηματική κατανομή είναι παρόμοια, αφού και στη συγκεκριμένη Περιφέρεια η μείωση του ΑΕΠ ήταν μικρότερη του εθνικού μέσου όρου. Όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα (**Γράφημα 14**), η εισοδηματική κατανομή μετακινείται προς τα δεξιά, αναδεικνύοντας αύξηση των εισοδημάτων ακόμα και το 2020.

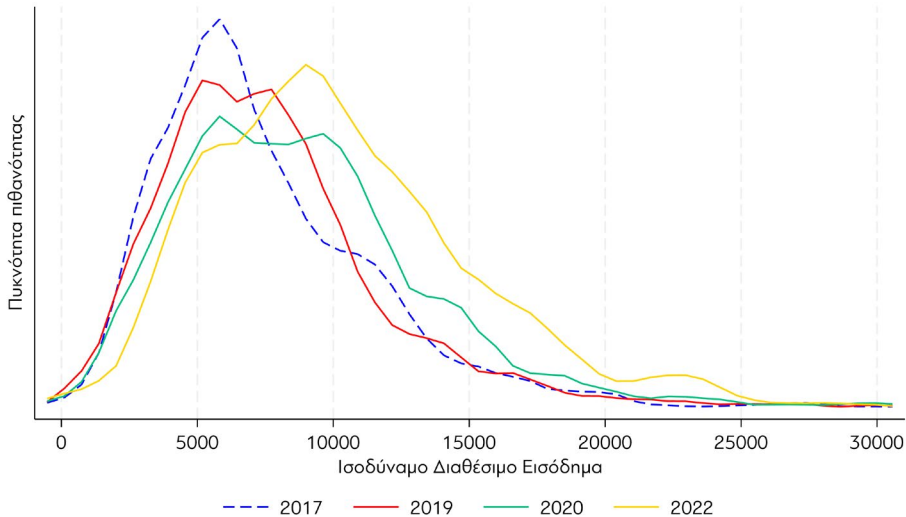
Γράφημα 14. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (**Γράφημα 15**), η κατανομή των εισοδημάτων φαίνεται να μετατοπίζεται προς τα δεξιά από το 2017 στο 2019, ενώ, λόγω της πανδημίας, παρατηρούνται κάποιες μικρότερες αυξήσεις, ιδίως στα υψηλότερα των 10.000 ευρώ εισοδήματα, με την αυξητική τάση να είναι εντονότερη το 2022.

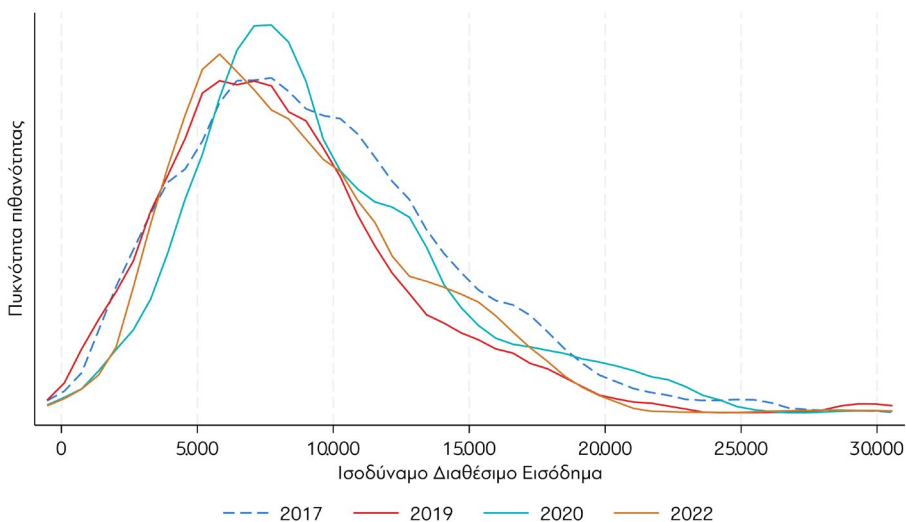
Γράφημα 15. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

Τέλος, στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (**Γράφημα 16**), παρατηρούνται σημαντικές μεταβολές στην κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος. Μεταξύ των ετών 2017 και 2019, φαίνεται να μειώνεται ο πληθυσμός με εισοδήματα άνω των 10.000 ευρώ ετησίως, ενώ το υπόλοιπο τμήμα της κατανομής παραμένει σταθερό. Μεγαλύτερες είναι οι αλλαγές μεταξύ των ετών 2019 και 2020. Ενώ φαίνεται να μειώνεται ο πληθυσμός με χαμηλά εισοδήματα (κάτω των 5.000 ευρώ ετησίως), παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση μεταξύ των 5.000 και 10.000 ευρώ, ενώ στα υψηλότερα εισοδήματα οι αλλαγές είναι μικρότερες. Ολοκληρώνοντας, να σημειώσουμε ότι μικρότερες είναι οι μεταβολές στην κατανομή μεταξύ των ετών 2020 και 2022.

Γράφημα 16. Κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 2017, 2019, 2020 και 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς).

3.3 Μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα ανά Περιφέρεια

Τα παραπάνω ευρήματα από τις μεταβολές της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος καταδεικνύουν την **ασύμμετρη επίδραση της πανδημίας ανάμεσα στις Περιφέρειες της χώρας**. Στον Πίνακα 2, παρουσιάζεται η διαφορά του μέσου διαθέσιμου εισοδήματος (σε ισοδύναμους όρους, δηλαδή λαμβάνοντας υπόψη την κλίμακα ισοδυναμίας) κάθε Περιφέρειας από τον εθνικό μέσο όρο για την περίοδο 2017-2022. Όσο πιο πράσινο είναι το αντίστοιχο κελί του πίνακα, τόσο μεγαλύτερο είναι το μέσο διαθέσιμο εισόδημα της Περιφέρειας από το μέσο εισόδημα σε εθνικό επίπεδο. Αντίστοιχα, όσο πιο κόκκινο είναι το κελί, τόσο πιο χαμηλό είναι το μέσο εισόδημα της Περιφέρειας.

Πίνακας 2. Διαφορά διαθέσιμου εισοδήματος Περιφέρειας από τον εθνικό μέσο όρο

Περιφέρεια	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Αττική	13%	17%	19%	19%	25%	32%
Βόρειο Αιγαίο	-6%	-6%	-10%	-9%	-7%	-2%
Νότιο Αιγαίο	-1%	4%	7%	2%	12%	28%
Κρήτη	-9%	-6%	-6%	-2%	10%	17%
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	-11%	-14%	-15%	-16%	-4%	-4%
Κεντρική Μακεδονία	-4%	-8%	-11%	-12%	-2%	2%
Δυτική Μακεδονία	-12%	-14%	-13%	-13%	-8%	-3%
Ήπειρος	-6%	-7%	-5%	-8%	4%	6%
Θεσσαλία	-6%	-9%	-9%	-10%	-3%	0%
Ιόνια Νησιά	-4%	-4%	1%	-8%	-3%	11%
Δυτική Ελλάδα	-15%	-16%	-19%	-18%	-12%	-7%
Στερεά Ελλάδα	-11%	-12%	-13%	-13%	-9%	3%
Πελοπόννησος	-5%	-6%	-9%	-7%	0%	-3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (υπολογισμοί των συγγραφέων).

Στον παραπάνω πίνακα, είναι ορατές οι μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ των Περιφερειών. Συγκεκριμένα, ενώ στην Αττική το 2020 το μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα ανέρχεται έως και 19% πάνω από τον εθνικό μέσο όρο, στη Δυτική Ελλάδα είναι 18% χαμηλότερο από αυτόν.

Ιδιαίτερα χαμηλά βρίσκονται επίσης η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης (-16%), η Στερεά Ελλάδα και η Δυτική Μακεδονία (-13%). Μάλιστα, η απόσταση της Αττικής από τον εθνικό μέσο όρο μεγαλώνει το 2021 και το 2022, καθώς το μέσο εισόδημα της Περιφέρειας αυτής είναι 25% και 32% αντίστοιχα, υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ το ίδιο ισχύει και για την Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου.

Από την άλλη πλευρά, Περιφέρειες όπου το μέσο εισόδημα ήταν χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο, όπως η Δυτική Μακεδονία, η Θεσσαλία και τα Ιόνια Νησιά, το 2021 πλησίασαν το εθνικό μέσο εισόδημα, φανερώνοντας κάποιου είδους περιφερειακή σύγκλιση ως προς το μέγεθος αυτό. Μάλιστα, στα Ιόνια Νησιά το μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα ανήλθε σε 11% υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο το 2022.

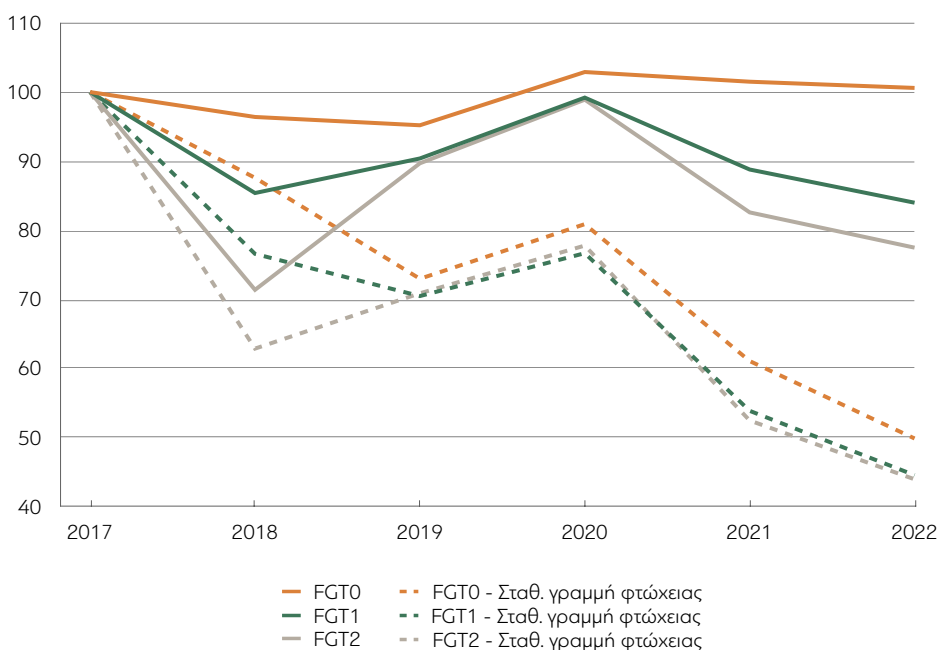
Εντούτοις, η Αττική βρίσκεται διαχρονικά σε πλεονεκτικότερη θέση και μάλιστα η διαφορά της από το εθνικό μέσο διαθέσιμο εισόδημα διευρύνεται συνεχώς. Το ίδιο αποτέλεσμα, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, παρατηρείται για τις Περιφέρειες που βρίσκονται χαμηλότερα του εθνικού μέσου εισοδήματος. Επομένως, δεν παρατηρούνται απλώς μεγάλες αποκλίσεις από τον εθνικό μέσο όρο, αλλά και διεύρυνση γενικά αυτών των αποκλίσεων, καθώς κατά τη χρονική περίοδο 2017-2022, μόνο οι Περιφέρειες Κρήτης, Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων φαίνεται να συγκλίνουν.

3.4 Ποσοστά και χάσμα φτώχειας σε εθνικό επίπεδο

Στην παρούσα ενότητα, παρουσιάζεται η εξέλιξη των δεικτών φτώχειας σε εθνικό επίπεδο κατά την περίοδο 2017-2022. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, η ανάλυση εστιάζει στο ποσοστό και στο χάσμα φτώχειας, τα οποία υπολογίζονται, τόσο με μεταβλητή, όσο και με σταθερή γραμμή φτώχειας.

Στο **Γράφημα 17**, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη των δεικτών φτώχειας, όταν οι τιμές τους κανονικοποιούνται στο έτος βάσης 2017. Οι συνεχείς γραμμές αφορούν τους δείκτες φτώχειας, όταν αυτοί υπολογίζονται με μεταβλητή γραμμή φτώχειας, ενώ οι διακεκομμένες γραμμές, όταν αυτοί υπολογίζονται με σταθερή γραμμή φτώχειας στο έτος 2017.

Γράφημα 17. Εξέλιξη δεικτών φτώχειας, 2017-2022 (έτος βάσης: 2017)

Σημείωση: Η σταθερή γραμμή φτώχειας ορίζεται στο έτος 2017, ενώ όλες οι τιμές είναι κανονικοποιημένες στο ίδιο έτος.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (υπολογισμοί των συγγραφέων).

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2017-2022 η τιμή του δείκτη FGT0 (ποσοστό φτώχειας) αυξήθηκε κατά 0,6%, όταν χρησιμοποιείται μεταβλητή γραμμή φτώχειας. Αντίθετα, το χάσμα φτώχειας μειώνεται κατά 16% και ο δείκτης FGT2 κατά 22,5%. Με άλλα λόγια, το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται κάτω από τη γραμμή φτώχειας παραμένει σταθερό, εντούτοις τα άτομα αυτά βρίσκονται κατά μέσο όρο πιο κοντά στη γραμμή φτώχειας. Το 2021, ωστόσο, το ποσοστό φτώχειας μειώνεται και ταυτόχρονα μειώνεται και το χάσμα φτώχειας. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει –εκ πρώτης όψεως– ότι η ανάκαμψη που σημειώθηκε το 2021 πέτυχε, όχι μόνο να μειώσει την εισοδηματική φτώχεια (ως ποσοστό του πληθυσμού), αλλά και να «φέρει» πιο κοντά τους φτωχούς στη γραμμή φτώχειας, με την τάση αυτή να ενισχύεται περαιτέρω το 2022.

Τα αποτελέσματα για την περίοδο 2017-2022 είναι πολύ διαφορετικά με τη χρήση της σταθερής γραμμής φτώχειας στο έτος 2017. Στην περίπτωση αυτή, το ποσοστό φτώχειας μειώνεται κατά 50,1%, ενώ οι δείκτες FGT1 και FGT2 μειώνονται κατά 55,4% και 56% αντίστοιχα. Επομένως, το ποσοστό φτώχειας μειώνεται ακόμη περισσότερο, εφόσον χρησιμοποιηθεί μια σταθερή γραμμή φτώχειας, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται σημαντικά και το χάσμα φτώχειας.

Στον **Πίνακα 3**, παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις για τις τιμές των δεικτών FGT για τα έτη 2017-2022 τόσο με μεταβλητή (κυμαινόμενη), όσο και με σταθερή γραμμή φτώχειας στο έτος 2017.

Πίνακας 3. Δείκτες φτώχειας FGT, 2017-2022

Κυμαινόμενη γραμμή φτώχειας						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
a=0	18,3%	17,6%	17,4%	18,8%	18,5%	18,4%
a=1	5,9%	5%	5,3%	5,8%	5,2%	4,9%
a=2	2,9%	2%	2,6%	2,8%	2,4%	2,2%
Σταθερή γραμμή φτώχειας (έτος βάσης: 2017)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
a=0	18,3%	16%	13,3%	14,8%	11,2%	9,1%
a=1	5,9%	4,5%	4,1%	4,5%	3,2%	2,6%
a=2	2,9%	1,8%	2%	2,2%	1,5%	1,3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (υπολογισμοί των συγγραφέων).

3.5 Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια

Στον Πίνακα 4, παρουσιάζονται τα ποσοστά φτώχειας σε κάθε Περιφέρεια, σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό φτώχειας. Με πράσινο χρώμα αποτυπώνεται κάθε μία από τις Περιφέρειες, όπου το ποσοστό φτώχειας είναι κάτω από το εθνικό ποσοστό φτώχειας, ενώ με κόκκινο χρώμα, οι Περιφέρειες, όπου το ποσοστό είναι υψηλότερο από το εθνικό. Να σημειωθεί ότι τα ποσοστά αυτά υπολογίζονται με το όριο της φτώχειας να έχει υπολογιστεί σε εθνικό επίπεδο. Δηλαδή, είναι το ποσοστό του πληθυσμού κάθε Περιφέρειας που βρίσκεται κάτω από την εθνική γραμμή φτώχειας.

Η πλεονεκτικότερη θέση της Αττικής σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες είναι σαφής, καθώς τα ποσοστά φτώχειας είναι διαχρονικά αρκετά χαμηλότερα από το εθνικό ποσοστό φτώχειας, αλλά και σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της Ελλάδας (πλην της Κρήτης και των Ιονίων Νήσων κάποιες χρονιές). Συγκεκριμένα, τα ποσοστά φτώχειας στην Περιφέρεια Αττικής είναι από 3,4 έως και 6,4 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα του εθνικού ποσοστού φτώχειας. Ωστόσο, από το 2019, σημειώνεται αυξητική τάση του ποσοστού φτώχειας στην Αττική με αποτέλεσμα να καταλήγει στο 13,6% το 2022.

Με ποσοστά επίσης χαμηλότερα του εθνικού ποσοστού φτώχειας, ακολουθούν οι Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης. Στο Νότιο Αιγαίο το ποσοστό φτώχειας κυμαίνεται από 14,5% (το 2019 και το 2022) έως και 17,3% (το 2017). Την ίδια περίοδο, το ποσοστό φτώχειας στην Κρήτη μειώνεται και, μάλιστα, το 2021 το ποσοστό φτώχειας της συγκεκριμένης Περιφέρειας ήταν το χαμηλότερο σε όλη την Ελλάδα (10,4%), ενώ το 2022 σημείωσε οριακή αύξηση (10,6%).

Στην Περιφέρεια Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης, το ποσοστό φτώχειας είναι διαρκώς υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου (από 3,5 έως και 9,8 ποσοστιαίες μονάδες). Μάλιστα, κατά την πρώτη περίοδο της πανδημίας (2020), το ποσοστό φτώχειας έφτασε το 28,6%, το οποίο ήταν το υψηλότερο σε όλη την Ελλάδα, μαζί με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Πίνακας 4. Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια, 2017-2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Αττική	14,9%	13,3%	11,6%	12,4%	13,6%	13,6%
Βόρειο Αιγαίο	21%	20,6%	21,4%	21,8%	24,3%	26,2%
Νότιο Αιγαίο	17,3%	17,2%	14,5%	16,2%	15,7%	14,5%
Κρήτη	20,2%	14,2%	13,5%	14,4%	10,4%	10,6%
Ανατ. Μακεδονία, Θράκη	21,8%	24,3%	26,2%	28,6%	25,2%	24,4%
Κεντρική Μακεδονία	18,7%	20,6%	21,3%	24,2%	23,4%	22,8%
Δυτική Μακεδονία	24,4%	21,3%	25,3%	19,5%	24,7%	24,9%
Ήπειρος	19,6%	17,3%	17%	20,9%	15,2%	16,3%
Θεσσαλία	21,4%	18,6%	19,3%	19,9%	19,2%	20,4%
Ιόνια Νησιά	17,2%	14%	9,9%	19,8%	22,2%	17,8%
Δυτική Ελλάδα	24,3%	23,8%	27,5%	28,6%	26,2%	26,7%
Στερεά Ελλάδα	18,9%	20,9%	19,3%	23,2%	26%	18,3%
Πελοπόννησος	18,9%	19,1%	20,1%	22,4%	22,8%	26,2%
Ελλάδα	18,3%	17,6%	17,4%	18,8%	18,6%	18,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (υπολογισμοί των συγγραφέων).

Παρόμοια εικόνα υπάρχει και για τις Περιφέρειες Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, με ποσοστά που κινούνται διαχρονικά άνω του εθνικού ποσοστού φτώχειας. Στην Κεντρική Μακεδονία το ποσοστό φτώχειας για το 2022 διαμορφώθηκε στο 22,8% (4,4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα του εθνικού ποσοστού), ενώ το 2020 είχε φτάσει στη μέγιστη τιμή του (24,2%). Από την άλλη, στη Δυτική Μακεδονία το ποσοστό φτώχειας για το 2022 διαμορφώθηκε στο 24,9%, αυξανόμενο σημαντικά από 19,5% το 2020, φανερώνοντας σημαντικές αλλαγές στην κατανομή εισοδήματος σε σύγκριση με άλλες Περιφέρειες. Ωστόσο, κατά την περίοδο 2017-2022 σημειώνονται σημαντικές διακυμάνσεις στο ποσοστό φτώχειας, γεγονός που δείχνει ότι πιθανότατα ένα μέρος του πληθυσμού της Περιφέρειας αυτής βρίσκεται κοντά στην εθνική γραμμή φτώχειας. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά φτώχειας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις αλλαγές του ορίου φτώχειας.

Η Περιφέρεια Ηπείρου είναι μία από τις ιδιαίτερες περιπτώσεις ως προς τη διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού φτώχειας. Παρότι το 2022, το 16,3% του πληθυσμού της Περιφέρειας αυτής βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας (2,1 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από το εθνικό ποσοστό), το 2020 το ποσοστό φτώχειας ήταν στο 20,9% (2,1 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το εθνικό ποσοστό). Τα δεδομένα του **Πίνακα 4** για την Περιφέρεια της Ηπείρου φανερώνουν, επίσης, έντονες διακυμάνσεις μεταξύ των ετών, γεγονός που πιθανώς να οφείλεται στην ευαισθησία του ποσοστού φτώχειας στις μεταβολές της εθνικής γραμμής φτώχειας. Επομένως, σε τέτοιες περιπτώσεις, τα αποτελέσματα πρέπει να ερμηνευθούν με προσοχή και δίνοντας έμφαση στις μεταβολές της εισοδηματικής κατανομής κάθε Περιφέρειας.

Ός προς την Περιφέρεια Θεσσαλίας, τα δεδομένα για τα ποσοστά φτώχειας αποκαλύπτουν τη δυσμενέστερη θέση που είχε η συγκεκριμένη Περιφέρεια ως προς τον εθνικό μέσο όρο, καθώς η φτώχεια βρίσκεται διαχρονικά σε υψηλότερα επίπεδα. Παρά τη μείωση που σημείωσε η φτώχεια το 2018, έκτοτε ακολουθεί ανοδική πορεία φτάνοντας σχεδόν το 20% το 2020, ενώ το 2022 διαμορφώθηκε στο 20,4%.

Οι εκτιμήσεις του ποσοστού φτώχειας για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων χρήζουν ιδιαίτερου σχολιασμού. Την περίοδο 2017-2019, η φτώχεια ακολούθησε εντυπωσιακά πτωτική τάση, με αποτέλεσμα το 2019 μόλις το 9,9% του πληθυσμού της Περιφέρειας να έχει εισόδημα χαμηλότερο του ορίου της φτώχειας. Αντιθέτως, **το έτος 2020 το ποσοστό φτώχειας της συγκεκριμένης Περιφέρειας ανεβαίνει δραματικά.** Το συγκεκριμένο εύρημα μπορεί να αποδοθεί –σε συνδυασμό με τις μεταβολές στην εισοδηματική κατανομή της Περιφέρειας αυτής– στο ότι ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού έμεινε κάτω από τη γραμμή φτώχειας του 2020, καθώς τα εισοδήματά του δεν αυξήθηκαν σημαντικά. Ωστόσο, το 2022 το ποσοστό φτώχειας καταλήγει μειωμένο στο 17,8%, αποκαθιστώντας εν μέρει τις απώλειες των προηγούμενων ετών.

Στη Δυτική Ελλάδα, τα ποσοστά φτώχειας είναι επίσης διαχρονικά υψηλότερα από το εθνικό ποσοστό φτώχειας και, μάλιστα, είναι τα υψηλότερα μεταξύ όλων των περιφερειών της χώρας. Συγκεκριμένα, το 2022, η φτώχεια στη Δυτική Ελλάδα ανήλθε στο 26,7% (υψηλότερη κατά 8,4 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ το 2020 έφτασε στο 28,6%. Τα δεδομένα αυτά αποκαλύπτουν πως η συγκεκριμένη Περιφέρεια βρίσκεται στη μειονεκτικότερη θέση μεταξύ όλων των περιφερειών ως προς το ποσοστό της φτώχειας.

Παρόμοια εικόνα εμφανίζει και η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, με ποσοστά πολύ κοντά σε αυτά της Δυτικής Ελλάδας. Το 2021, το 26% του πληθυσμού της Στερεάς Ελλάδας είχε εισόδημα κάτω από το όριο της φτώχειας (7,4 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το εθνικό ποσοστό φτώχειας), ακολουθώντας αυξητική τάση από το 2017. Εντούτοις, το ποσοστό φτώχειας μειώθηκε το 2022 σημαντικά στο 18,3% και μάλιστα, οριακά κάτω από τον εθνικό μέσο όρο.

Επίσης, αυξητική τάση παρουσιάζουν τα ποσοστά φτώχειας στην Πελοπόννησο, φτάνοντας το 26,2% το 2022 (7,8 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το εθνικό ποσοστό). Μάλιστα, η συγκεκριμένη Περιφέρεια φαίνεται να αποκλίνει από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ το 2017 βρισκόταν πολύ κοντά σε αυτόν (μόλις 0,6 ποσοστιαίες μονάδες πιο πάνω).

Δίνοντας έμφαση στις κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας, η ανάλυση εστιάζει στις μεταβολές των ποσοστών φτώχειας μεταξύ των ετών 2019 και 2020. Στον **Πίνακα 5**, παρουσιάζονται τα εθνικά ποσοστά φτώχειας και

η απόκλιση του ποσοστού φτώχειας κάθε Περιφέρειας της Ελλάδας από αυτά, για τα έτη 2019 και 2020. Τα ποσοστά που παρουσιάζονται έχουν υπολογιστεί, τόσο με τη μεταβλητή γραμμή φτώχειας κάθε έτους, όσο και κρατώντας τη γραμμή φτώχειας σταθερή στο έτος 2019. Ωστόσο, λόγω της πολύ μικρής μεταβολής του διάμεσου εισοδήματος μεταξύ των ετών 2019 και 2020 (άρα και της αντίστοιχης γραμμής φτώχειας), τα αποτελέσματα δε διαφέρουν σημαντικά.

Πίνακας 5. Ποσοστά φτώχειας ανά Περιφέρεια σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό

	Μεταβλητή γραμμή φτώχειας		Σταθερή γραμμή φτώχειας	
	2019	2020	2019	2020
Ελλάδα	17,4	18,8	17,4	18,7
Αττική	-5,8	-6,4	-5,8	-6,5
Βόρειο Αιγαίο	4	3	4	2,8
Νότιο Αιγαίο	-2,9	-2,6	-2,9	-2,6
Κρήτη	-3,9	-4,5	-3,9	-4,7
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	8,8	9,8	8,8	9,8
Κεντρική Μακεδονία	3,9	5,4	3,9	5,5
Δυτική Μακεδονία	7,9	0,7	7,9	0,8
Ήπειρος	-0,4	2,1	-0,4	1,3
Θεσσαλία	1,9	1,1	1,9	1
Ιόνια Νησιά	-7,5	1	-7,5	1,1
Δυτική Ελλάδα	10,1	9,7	10,1	9,8
Στερεά Ελλάδα	1,9	4,4	1,9	4,5
Πελοπόννησος	2,7	3,6	2,7	3,6

Σημείωση: Με σταθερή γραμμή φτώχειας στα εισοδήματα του 2019.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης

Αρχικά, ένα πρώτο συμπέρασμα είναι πως τα ποσοστά φτώχειας σε εθνικό επίπεδο αυξήθηκαν κατά 1,4 ποσοστιαίες μονάδες, αν χρησιμοποιηθεί η μεταβλητή γραμμή φτώχειας (ή 1,3 ποσοστιαίες μονάδες αν χρησιμοποιηθεί σταθερή γραμμή φτώχειας). Ωστόσο, σε περιφερειακό επίπεδο παρατηρούνται έντονες διαφοροποιήσεις στην εξέλιξη του ποσοστού φτώχειας σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό.

Στην Αττική, όπου ζει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, το 2019 η σχετική φτώχεια ήταν χαμηλότερη κατά 5,8 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το εθνικό ποσοστό και μάλιστα, η διαφορά αυτή διευρύνθηκε το 2020 στις 6,4 ποσοστιαίες μονάδες (ή 6,5 με σταθερή γραμμή φτώχειας). Κάτω από το εθνικό ποσοστό φτώχειας ήταν το 2019, και παρέμειναν το 2020 οι Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης. Αντίθετα, πάνω από το εθνικό ποσοστό ήταν όλες οι υπόλοιπες Περιφέρειες με τις περιπτώσεις της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας να ξεχωρίζουν,

καθώς τα ποσοστά φτώχειας σε αυτές τις περιοχές φτάνουν έως και 10 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το εθνικό ποσοστό.

Δύο περιπτώσεις χρήζουν ιδιαίτερου σχολιασμού. Πρώτον, **η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας**, όπου το 2019 το ποσοστό φτώχειας ήταν στο 25,3% (7,9 μονάδες υψηλότερο από το εθνικό ποσοστό), όμως το 2020 το περιφερειακό ποσοστό φτώχειας συνέκλινε σε μεγάλο βαθμό, καθώς η απόσταση μειώθηκε στις 0,7 μονάδες, με το περιφερειακό ποσοστό φτώχειας να διαμορφώνεται στο 19,5%. Αυτό αφενός οφείλεται στη **μικρή επίδραση της πανδημίας στην τοπική οικονομία** και αφετέρου πιθανώς σε μέτρα που σχετίζονται με την **απολιγνιτοποίηση της περιοχής**. Δεύτερον, **στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων το ποσοστό φτώχειας το 2019 ήταν 7,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το εθνικό ποσοστό (9,9%), ωστόσο το 2020 εκτινάχθηκε στο 19,8%**. Όπως καταγράφηκε και πιο πάνω, το εύρημα αυτό πιθανώς να σχετίζεται με οριακές μετατοπίσεις του πληθυσμού κάτω από τη γραμμή φτώχειας.

Το γενικότερο συμπέρασμα από τα αποτελέσματα που καταγράφονται στον **Πίνακα 5** είναι πως **η επίδραση –κατά κύριο λόγο της πανδημίας– στη φτώχεια ήταν ασύμμετρη ανάμεσα στις Περιφέρειες της χώρας**. Παράλληλα, διαπιστώνεται πως οι Περιφέρειες που βρίσκονταν σε πλεονεκτική θέση πριν από την πανδημία παρέμειναν σε αυτή και το 2020 (με εξαίρεση μόνο την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων). Συνεπώς, η πρώτη φάση της πανδημίας δεν αλλοίωσε τις ήδη διαμορφωμένες διαφορές που υπήρχαν στα ποσοστά φτώχειας στις διάφορες περιοχές.

3.6 Χάσμα φτώχειας ανά Περιφέρεια

Ένας άλλος δείκτης που παρουσιάζεται στην ανάλυση είναι το χάσμα φτώχειας υψωμένο στο τετράγωνο ή αλλιώς ο δείκτης FGT2. Ο δείκτης αυτός, όπως περιγράφηκε σε προηγούμενη ενότητα, δείχνει την απόσταση των φτωχών από τη γραμμή φτώχειας ή αλλιώς το «πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί». Σε κάποιο βαθμό, κατά συνέπεια, μπορεί να αποκαλύψει τις αλλαγές στην κατανομή των εισοδημάτων, ειδικά αν οι μεταβολές του ερμηνευθούν σε συνδυασμό με το ποσοστό φτώχειας (δείκτης FGT1).

Πίνακας 6. Δείκτης FGT2 (τετραγωνισμένο χάσμα φτώχειας) ανά Περιφέρεια σε σύγκριση με τον εθνικό δείκτη

	Μεταβλητή γραμμή φτώχειας		Σταθερή γραμμή φτώχειας	
	2019	2020	2019	2020
Ελλάδα	2,6	2,8	2,6	2,8
Αττική	-0,7	-0,8	-0,7	-0,8
Βόρειο Αιγαίο	-0,2	-0,3	-0,2	-0,3
Νότιο Αιγαίο	-0,2	-1,1	-0,2	-1,1
Κρήτη	-0,7	-1,3	-0,7	-1,3
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	1,5	1,1	1,5	1,1
Κεντρική Μακεδονία	1,2	1,1	1,2	1,1
Δυτική Μακεδονία	1,3	0,1	1,3	0,1
Ήπειρος	0,3	0,8	0,3	0,8
Θεσσαλία	-0,5	-0,1	-0,5	-0,1
Ιόνια Νησιά	-1,8	-0,3	-1,8	-0,3
Δυτική Ελλάδα	1,1	1,5	1,1	1,5
Στερεά Ελλάδα	-0,3	1,2	-0,3	1,2
Πελοπόννησος	-0,7	-0,4	-0,7	-0,4

Σημείωση: Με σταθερή γραμμή φτώχειας στα εισοδήματα του 2019.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης

Σε εθνικό επίπεδο, το χάσμα φτώχειας αυξήθηκε από 2,6% σε 2,8% (είτε με μεταβλητή είτε με σταθερή γραμμή φτώχειας). Όπως παρατηρείται, οι μεταβολές του χάσματος δεν είναι μεγάλες μεταξύ των δύο ετών. Ωστόσο, η αύξηση που διαπιστώνεται –σε συνδυασμό με την αύξηση του ποσοστού φτώχειας– σημαίνει πως το 2020 ένα μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού

«έπεσε» κάτω από τη γραμμή φτώχειας, ενώ ταυτόχρονα η μέση απόσταση από αυτή μεγάλωσε. Η όξυνση του φαινομένου της φτώχειας κρίνεται αναμενόμενη, εάν αναλογιστεί κανείς τις πολύ μεγάλες αλλαγές που επέφερε η πανδημία στη λειτουργία της οικονομίας. Πιθανώς, δε, να ήταν και μεγαλύτερη αυτή η όξυνση, εάν ληφθεί υπόψη πως το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 9% σε ετήσια βάση.

Σε περιφερειακό επίπεδο, το 2019 το χάσμα φτώχειας ήταν μικρότερο του εθνικού χάσματος στις Περιφέρειες Αττικής, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου. Μεταξύ των παραπάνω περιπτώσεων, ως προς τη μεταβολή ανάμεσα στα έτη 2019 και 2020, αξίζει να σημειωθεί πως στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων το χάσμα φτώχειας αυξήθηκε σημαντικά, από 0,8% σε 2,5%. Μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη και την αύξηση του ποσοστού φτώχειας στην Περιφέρεια αυτή, παρατηρείται πως ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού μετακινήθηκε κάτω από τη γραμμή φτώχειας, και μάλιστα η μέση απόσταση από αυτήν αυξήθηκε σημαντικά.

Την ίδια περίοδο, σημαντική αύξηση του χάσματος φτώχειας παρατηρείται στη Στερεά Ελλάδα, ενώ μικρότερες είναι οι αυξήσεις στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο. Σε τέσσερις Περιφέρειες (Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης, Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης και Δυτικής Μακεδονίας), παρατηρείται μείωση του χάσματος φτώχειας. Στις δύο πρώτες μάλιστα, το χάσμα φτώχειας ήταν ήδη χαμηλότερο από το εθνικό χάσμα. Σε συνδυασμό με τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας, φαίνεται πως οι Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση, καθώς μικρότερα μέρη του πληθυσμού βρίσκονται κάτω από τη γραμμή φτώχειας, ενώ ταυτόχρονα η μέση απόσταση από αυτήν είναι μικρότερη, γεγονός που καθιστά την αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας πιο εύκολη.

Ξεχωριστή αναφορά αξίζει να γίνει για την **Περιφέρεια Αττικής**, ως την πολυπληθέστερη Περιφέρεια της χώρας. **Το περιφερειακό χάσμα φτώχειας παραμένει διαχρονικά χαμηλότερο σε σύγκριση με το εθνικό, ενώ η αύξησή του το 2020 ήταν η μικρότερη ανάμεσα στις Περιφέρειες όπου σημειώθηκε αύξηση.** Έχοντας μάλιστα και τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας, **η συγκεκριμένη Περιφέρεια κατατάσσεται ως η πλεονεκτικότερη όλων.**

Συμπερασματικά, οι μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ των Περιφερειών επιβεβαιώνονται και ως προς το χάσμα φτώχειας. Ταυτόχρονα, επιβεβαιώνεται, τόσο η ασύμμετρη επίδραση της πανδημίας μεταξύ των Περιφερειών, όσο και το γεγονός πως οι διαφοροποιήσεις των Περιφερειών δεν αλλοίωσαν σημαντικά την πρότερη εικόνα που είχε διαμορφωθεί.

Η παρούσα ανάλυση επιχειρεί να καταγράψει τις εξελίξεις στη φτώχεια, δίνοντας έμφαση στην περιφερειακή της διάσταση. Σε μια περίοδο (2017-2022) με ήπιους ρυθμούς ανάπτυξης αρχικά και εν συνεχεία μια μεγάλη και απότομη ύφεση –εξαιτίας της πανδημίας του κορονοϊού– και άμεσα μια απότομη ανάκαμψη, η μελέτη αυτή δίνει έμφαση στην περιφερειακή διάρθρωση της φτώχειας και στην πιθανή περιφερειακή ασυμμετρία της επίδρασης της κρίσης της πανδημίας.

Τα ποσοστά φτώχειας στις Περιφέρειες της Ελλάδας διαφέρουν διαχρονικά πολύ μεταξύ τους. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής έχουν διαμορφώσει μεγάλες διαφοροποιήσεις ως προς το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης κάθε Περιφέρειας, οδηγώντας αναπόφευκτα σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες –σε μεγάλο βαθμό– αντικατοπτρίζονται και στα ποσοστά φτώχειας.

Η ανάλυση των κατανομών εισοδήματος σε κάθε Περιφέρεια, και οι διαφορετικές μεταβολές τους κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου αντανακλούν τη διαφορετική επίδραση που έχει η οικονομική ανάπτυξη και η απότομη ύφεση του 2020 στα εισοδήματα των νοικοκυριών.

Πρόσθετα, χρησιμοποιώντας μικροδεδομένα από τις Έρευνες Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης της ΕΛΣΤΑΤ, υπολογίζονται τα ποσοστά και το χάσμα φτώχειας σε κάθε Περιφέρεια. Πέραν της ήδη διαπιστωμένης απόκλισης των ποσοστών φτώχειας, **βασικό εύρημα της παρούσας ανάλυσης είναι πως το αποτέλεσμα της πανδημίας στη φτώχεια ήταν ασύμμετρο ως προς τις Περιφέρειες της χώρας.** Χωρίς να διαφέρουν οι Περιφέρειες που βρίσκονται κάτω από το εθνικό ποσοστό φτώχειας, διαπιστώνεται ότι οι μεταβολές του ποσοστού φτώχειας σε κάθε Περιφέρεια ήταν κατά πολύ διαφορετικές. Κατά συνέπεια, προκύπτει πως ορισμένες Περιφέρειες (κυρίως η Αττική, το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη) επέδειξαν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα ως προς την επίδραση της πανδημίας. Και αυτό, παρά το γεγονός πως η φυσιογνωμία των τοπικών οικονομιών τους είναι αρκετά διαφορετική, βασισμένη κατά κύριο λόγο σε δραστηριότητες που επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία, όπως ο τουρισμός και οι σχετικές με αυτόν δραστηριότητες.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει και στον δείκτη του χάσματος φτώχειας (υψωμένου στο τετράγωνο), με την επιδίωξη να αναδειχθούν και οι όποιες διαφορές στην ένταση του φαινομένου της φτώχειας, και όχι μόνο στην έκτασή του. Όπως διαπιστώνεται, η ένταση της φτώχειας είναι κατά πολύ διαφορετική μεταξύ των Περιφερειών. Στην Αττική και στα Ιόνια Νησιά, το χάσμα φτώχειας (δηλαδή η απόσταση των φτωχών από τη γραμμή φτώχειας) είναι αρκετά μικρότερη σε σύγκριση με Περιφέρειες όπου η ένταση της φτώχειας είναι ισχυρότερη, όπως στην Ανατολική Μακεδονία - Θράκη, στην Κεντρική Μακεδονία, τη Δυτική Μακεδονία και τη Δυτική Ελλάδα.

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ
ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μάιος 2024

Συμπεράσματα – Προτάσεις πολιτικής

Παρόλα αυτά, σημαντικές διαφοροποιήσεις υφίστανται και όσον αφορά την επίδραση της πανδημίας στο περιφερειακό χάσμα φτώχειας, αναδεικνύοντας εκ νέου την ασύμμετρη επίδραση της ύφεσης στο φαινόμενο της φτώχειας.

Τα παραπάνω ευρήματα αποκαλύπτουν τη σημαντική διαφοροποίηση των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν σε κάθε Περιφέρεια, όπως αυτές εκφράζονται από την εισοδηματική φτώχεια. **Με δεδομένη την αυστηρή συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της φτώχειας και με στόχο τη σύγκλιση μεταξύ των Περιφερειών, είναι αδήριτη η ανάγκη υιοθέτησης ενός νέου μοντέλου περιφερειακής ανάπτυξης.** Το μοντέλο αυτό θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη, αφενός τα διαφορετικά χαρακτηριστικά κάθε Περιφέρειας και τις ιδιαιτερότητές της, αφετέρου την ανάγκη για σύγκλιση και ισόρροπη ανάπτυξη σε όλες τις περιοχές της χώρας.

Από τα δεδομένα της παρούσας μελέτης και, παρά την όποια χρονική υστέρηση στη δημοσιοποίηση αυτών, είναι εμφανές πως –σε όρους φτώχειας– υπάρχουν Περιφέρειες οι οποίες μειονεκτούν φανερά έναντι άλλων, ενώ ταυτόχρονα το φαινόμενο της φτώχειας είναι σε αυτές και πιο έντονο. Επομένως, μέσα από τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης αναδεικνύονται οι περιοχές όπου το κεντρικό κράτος, αλλά και η τοπική αυτοδιοίκηση, πρέπει να δώσουν έμφαση και να εφαρμόσουν, όχι μόνο τις οριζόντιες, εθνικού επιπέδου πολιτικές, αλλά και πολιτικές που θα βασίζονται στα τοπικά χαρακτηριστικά και θα απαντούν στις τοπικού επιπέδου προκλήσεις που υπάρχουν.

Οι πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας είναι κατά κύριο λόγο επιδοματικές. Το πλεονέκτημα των πολιτικών αυτών είναι η σχεδόν άμεση επίδρασή τους στο εισόδημα των νοικοκυριών. Ωστόσο, **η γενικότερη στόχευση που χρειάζεται η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα, από τα χρόνια εφαρμογής των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, είναι η αντιμετώπιση του κατακερματισμού των επιδοματικών πολιτικών και η βελτίωση της αποδοτικότητας αυτών των πολιτικών.**

Οι κύριες πολιτικές που εφαρμόζονται σήμερα για την αντιμετώπιση της φτώχειας (Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, Επίδομα Τέκνων και Επίδομα Στέγασης/Ενοικίου), αλλά και τα αναπηρικά επιδόματα ή τα επιδόματα ανεργίας, έχουν εθνικό χαρακτήρα και εφαρμόζονται κατά τον ίδιο τρόπο σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας. Εάν οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονταν και με τοπικά κριτήρια, τότε θα ήταν πολύ πιθανό να προκύψουν πολυπλοκότητες, οι οποίες θα μείωναν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών.

Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω **είναι δύσκολο να εφαρμοστούν πολιτικές επιδοματικού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες Περιφέρειες.** Από την άλλη πλευρά, η σχετική βιβλιογραφία (Andriopoulou et al., 2018) αναφέρει ότι

η βασική παράμετρος αύξησης της φτώχειας είναι η ανεργία. Οπότε, η απασχόληση και τα χαρακτηριστικά της θεωρείται ο κύριος προσδιοριστικός παράγοντας της φτώχειας, και για την πληρέστερη κατανόηση των διαφοροποιήσεων που παρατηρούνται μεταξύ των Περιφερειών **είναι ανάγκη να μελετηθούν ξεχωριστά οι τοπικές συνθήκες της αγοράς εργασίας.**

Κατά συνέπεια, κρίνεται απαραίτητο να εφαρμοστούν πολιτικές που θα στοχεύουν στην αύξηση της απασχόλησης και θα έχουν τοπικό (περιφερειακό) χαρακτήρα. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει αφενός να διαγνώσουν το επικρατούν μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης κάθε Περιφέρειας (με την ανάλυση της εκάστοτε περιφερειακής αγοράς εργασίας), και αφετέρου να διαμορφώσουν το κατάλληλο περιβάλλον για την προώθηση των ανέργων στην απασχόληση μέσω πολιτικών (επανα)κατάρτισης.

Βιβλιογραφία

Andriopoulou, E., Karakitsios, A., & Tsakloglou, P. (2018). *Inequality and poverty in Greece: Changes in times of crisis* (pp. 23-54). Springer International Publishing.

Chakravarty, S. R., Kanbur, R., & Mukherjee, D. (2006). Population growth and poverty measurement. *Social choice and Welfare*, 26, pp. 471-483.

Foster, J., Greer, J., & Thorbecke, E. (1984). A class of decomposable poverty measures. *Econometrica*, 52, pp. 761-766.

Giannitsis, T., & Zografakis, S. (2018). *Crisis management in Greece* (No. 58-2018). IMK at the Hans Boeckler Foundation, Macroeconomic Policy Institute.

Katsikas, D., Karakitsios, A., Filinis, K., & Petralias, A. (2015). *Social Profile Report on Poverty Social Exclusion and Inequality before and after the Crisis in Greece*. FRAGMEX Research Programme Report. Athens: Crisis Observatory/ELIAMEP.

Koutsogeorgopoulou, V., Matsaganis, M., Leventi, C., & Schneider, J. D. (2014). *Fairly sharing the social impact of the crisis in Greece*. Economics Department Working Papers 1106. Paris: OECD.

Leventi, C., Katsimi, M., & Tsakloglou, P. (2022). *Going regional: distributional effect of taxes and transfers in six EU countries and the UK* (No. CEMPA4/22). EUROMOD at the Institute for Social and Economic Research.

Matsaganis, M., & Leventi, C. (2013). The distributional impact of the Greek crisis in 2010. *Fiscal Studies*, 34(1), pp. 83-108.

Matsaganis, M., & Leventi, C. (2014a). Poverty and inequality during the Great Recession in Greece. *Political Studies Review*, 12(2), pp. 209-223.

Matsaganis, M., & Leventi, C. (2014b). The distributional impact of austerity and the recession in Southern Europe. *South European Society and Politics*, 19(3), pp. 393-412.

Matsaganis M., Leventi C., Kanavitsa E. and Flevotomou M. (2017), *Effective policies for the alleviation of extreme poverty*. Athens: diaNEOsis (in Greek).

Mitrakos, T. (2014). *Inequality, poverty and social welfare in Greece: Distributional effects of austerity*. Bank of Greece, Working Paper 174.

Mitrakos, T., & Tsakoglou, P. (2012). Inequality and poverty in Greece: Myths, realities and crisis. *Reforming Greece: Sisyphean Task or Herculean Challenge*, pp. 90-99.

Seidl, C. (1988). Poverty measurement: a survey. In: *Welfare and efficiency in public economics* (pp. 71-147). Springer Berlin Heidelberg.

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ